

Ilona Manuela DUȚĂ

Ilona Manuela DUȚĂ

RUXANDRA CESEREANU -
SUBMERSIUNI CREATOARE
ÎNTR-UN PSIHO-TEXT ABISAL

EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2018

Referenți științifici:
Conf.univ.dr. Valy CEIA
Lect.univ.dr. habil. Giovanni MAGLIOCCO

Copyright © 2018 Editura Universitaria
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUȚĂ, ILONA

**Ruxandra Cesereanu : submersiuni creatoare într-un psiho-text
abisal / Ilona Manuela Duță. - Craiova : Universitaria, 2018**

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1413-0

821.135.1.09

© 2018 by Editura Universitaria Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

„Și atunci am știut:

Poezia e subterana și ieșirea”

Ruxandra Cesereanu, *California (pe Someș)*

INTRODUCERE

QUESTA SIMBOLICĂ A RUXANDREI CESEREANU: CONDENSĂRI, DEPLASĂRI, RITUALIZĂRI

Marcată în toate nervurile sale de travaliul căutării de sine, al scufundării în labirintul psihismului și al interogării acestuia în puncte de încărcătură extremă, literatura Ruxandrei Cesereanu se desfășoară ca o *questă* menită să remedieze prin forța imaginației creatoare (*vis imaginativa*) scurgeri ființale profunde, pierderi interioare și rătăcirii, nebuloase identitare din al căror hățiș doar scena simbolică a literaturii poate opera smulgeri și eliberări într-un sens realmente cathartic; căci, dacă sensul originar al *katharsis*-ului cumulează conotații religioase și medicale (de purificare a sufletului de răul demoniei lăuntrice sau de vindecare homeopatică de emoții și patimi), literatura Ruxandrei Cesereanu reactivează exact aceste conotații și funcții, devenind calea unei anamneze profunde a sufletului. Adevărată catabază în regiuni psihice abisale, bântuite de proiecții și umbre, de reflexii spectrale și de fantasmе stratificate într-o țesătură impenetrabilă și indescifrabilă, un astfel de demers literar este o arheologie poetică executând acte de exhumare a vestigiilor acestea fantasmice, dar și o operă alchimică de transformare și de sublimare a lor.

În spiritul acestei alchimii a psihismului, există în literatura Ruxandrei Cesereanu o sistemicitate, o coerență de profunzime și, mai ales, o forță de transgresiune simbolică între toate compartimentele literare (poezie, proză, scrierile metapoetice), ca și cum cadrele textuale generice (forma lirică sau narativă) ar fi doar niște matrice sau filtre specifice de prelucrare a aceleiași materii psihice prin succesive topiri, epurări, distilări; proiectată și amplificată în creuzetul imaginației creatoare ca o *materia prima* alchimică, formatată și transformată de la un tipar generic la altul, materia aceasta obscură este supusă muncii po(i)etice de limpezire și eliberare, dând scenariului literar, în ansamblu, un sens transformator, viu. Psihodramă poetică a eliberării și a purificării de trăiri și de patimi (în sensul religios și medical al *katharsis*-ului), întreg scenariul literar funcționează concentric, rotind ca într-un vertij aceleași nebuloase lăuntrice și aceleași obsesii, dinspre un centru de gravitație psihică surprins într-o concentrație maximă în formula poeticului (condensat, așadar) spre extensia sa narativă, căci proza *deplasează* prin chiar tiparul său discursiv ceea ce poezia *condensează*; punând în abis (*mise en abyme*) mecanismele creatoare interne, literatura metapoetică întoarce corpul întregii creații pe dos, pentru a

proiecta, printr-o deplasare extremă, interiorul în exterior – mișcare de exhibare și totodată de *expulzare* ca un act de purificare și exorcism (în acest sens, enunțul poetic „femeie, tu ești o febră cu măruntaiele în afară”, din volumul *Femeia-cruciat, Trupul (Iezuita)*, devine emblematic pentru întregul proces creator). *Questă* feminină prin excelență, poezia, proza, literatura metapoetică (scrisă într-o formulă originală alături de un *alter* masculin - Andrei Codrescu, Marius Conkan – ca un dialog între genuri, legat printr-un erotism creator) depliază nebuloasa psiho-senzorială, carnală a unui corp declinat, în toată țesătura sa viscerală și ființială, la feminin; astfel încât, tocmai deplierea aceasta ritualizată/ metodică să catalizeze, printr-un subtil dinamism, procese psihice abisale, mijlocind integrarea în sine dincolo de toată alunecarea și de toată inchițutudinea identității de gen.

Scindare originară și reparație imaginară: delirionismul. Dacă, privită în ansamblu, literatura Ruxandrei Cesereanu se înfățișează ca o căutare de sine metodică, așadar ca o *questă* pornită dintr-o zonă impenetrabilă a inconștientului și proiectată, printr-un arc psihic supraîntins, către o altitudine transcendentă supremă (inconștientul de jos și inconștientul de sus, ca polarizări fundamentale ale psihismului), ceea ce traversează și impulsionează toată căutarea aceasta este însă *clivajul*, ca semn gravat în ordinea immemorială a ființei („oceanul schizoidian”, așa cum metaforic definește scriitoarea primordialul fisurii ca stare psihică și ontică placentară).

Concept central în circumscrierea *delirionismului* ca manifest literar al Ruxandrei Cesereanu (*Delirionismul sau manual concentrat despre cum să nu rămâi blocat în realitate*), *clivajul* este mult mai mult decât o tehnică stilistică a (dez)organizării imaginărilor, chiar dacă prin această formă de expresie poate deveni perceptibil: „Prima trăsătură a delirionismului ar fi, deci, *clivajul*. Tehnic vorbind, se înțelege că este vorba despre o ruptură atât la nivelul epicii (poveștii), cât și la acela al imaginii. Dar *clivajul* presupune alunecare, iar acest fapt este esențial. Imaginile nu se rup pur și simplu unele de altele, ci se frâng alunecând unele peste altele, amestecându-se. Este un cocteil fierbinte, fără gheață, sulfuros. Cum pentru mine numerele, de pildă, nu au avut niciodată prea mare importanță artistică (dar nici vitală), ci doar imaginile, se înțelege, cred, că alunecarea aceasta a imaginilor și suprapunerea lor prin frângere vizează un efect bulversant. *Clivajul* din delir este, poate, forma cea mai pură a imaginii flagrante, încă nefinisată, neșlefuită, dar foarte vie. Iar acesta este lucrul care mă interesează.” (în rev. *Vatra*, nr.2/ 2010: 60). Manifestat prin ruptură stilistică, „atât la nivelul epicii (povestea), cât și la acela al imaginii”, prin alunecarea bulversantă a imaginilor și prin suprapunerea lor fracturată, *clivajul* delirionist reface prin

alunecarea aceasta stratificată de „imagini flagrante” (în sensul că reconstituie și repetă) o dinamică psihică, existențială și culturală mult mai cuprinzătoare și mai profundă, respectiv starea original divizată, despiciată, scizionată a subiectului în raport cu realul și cu limbajul, intrarea sa sfâșiată în lume prin orizontul culturii și înveșmântarea sa culturală, de asemenea, fragmentară, trunchiată, mereu incompletă și parțială. Această rană simbolică a ființei umane, universală și abisală în egală măsură, este reluată, repetată, rescrisă mereu din subterana literaturii Ruxandrei Cesereanu, în fond, *delirată*, pentru a fi epuizată prin retrăire și intensificare, „consumată” și „dizolvată de la sine” (potrivit specificării scriitoarei: „În orice caz, în psihanaliză delirul poate fi tratat doar dacă este dus până la capăt și epuizat; el nu trebuie niciodată înfruntat, ci consumat și ars până când se dizolvă de la sine.”).

Este, de fapt, starea constitutiv alienată a Eului, înstrăinat de sine prin identificare cu seamănul (întemeierea imaginară a eului prin oglindire în celălalt), rezultat totodată al diferențierii continue a Sinelui în contact cu realitatea și cu exigențele Supraeului, pe de o parte; pe de altă parte, este separația Subiectului ca efect al limbajului, structura sa fundamental excentrată, ca decupaj între semnificantul care îl reprezintă și Celălalt semnificant care legitimează reprezentarea. Alienat, așadar, față de el însuși, clivat fără vreo posibilitate de vindecare, de integrare sau de sinteză, subiectul este schizoidia sau incizia însăși, de unde tot impasul existențial, al autoconstituirii și al autocunoașterii: „Subiectul nu poate niciodată să fie altceva decât divizat, clivat, înstrăinat de sine. Clivarea este ireductibilă, nu poate fi niciodată vindecată; nu există nici o posibilitate de sinteză. [...] Clivajul denotă imposibilitatea unei conștiințe de sine deplin prezente; subiectul nu se va cunoaște niciodată complet pe sine, ci întotdeauna va fi oprit de la propria sa cunoaștere. Ea indică astfel prezența inconștientului și este un efect al semnificantului. Subiectul este clivat prin însuși faptul că el este o ființă vorbitoare, deoarece vorbirea separă subiectul enunțării de subiectul afirmației.” (Evans, 2005: 67). În această optică psihanalitică (a cărei concretețe poate servi genul acesta de anatomie poetică), nașterea „schizo” a eului în literatura Ruxandrei Cesereanu și propulsarea sa într-o *questă* stratificată și complicată (înfășurată pe mai multe paliere generice: poezie, proză, scrieri metapoetice) spune chiar povestea fracturii (adesea, cu o sonoritate rapsodică sau incantatorie, ca și cum ar rosti o epopee a schismei și ar invoca vindecarea prin incantație); rememorare curativă, căci singura cale de eliberare și vindecare este exhibarea și consumarea fracturii. O arheologie imaginară și culturală este, însă, implicită vizionării clivajului (suprastratificarea imaginilor, alunecarea și frângerea lor), întrucât numai

traversarea jocului semnificant al limbajelor poate revela abisul dionysiac al culturii, respectiv imaginea eului sfâșiat, la capătul muncii de ex-fundare.

Obsesie transversală, continuă a întregului corp literar al Ruxandrei Cesereanu, indiferent de diviziunea generică, separația arhetipală *animus-anima* derivă din clivajul acesta originar, ca rezistență la simbolizare a eului care refuză să se frângă într-o identitate de gen (de unde și reveria constantă a androgenului); și tot ca o exhibare a acestui clivaj, revin, de asemenea, sistematic gesturi sau instrumente separatorii („cuțitul”, de pildă, devenit temeiul simbolic al întregii sale literaturi: „Cuțitul era tatăl meu/ [...] Eu însămi sunt el, dumnezeul lucios, de oțel” – *Cuțitul*), incizia sau înnodarea, cunoscută în psihanaliză drept borromeană (înnodarea psihică în registrele realului, imaginarului, simbolicului revine adesea ca schemă poetică de profunzime grefată pe un scenariu inițiativ). Motor al unei ample construcții literare și metaliterare, clivajul organizează în jurul său gramatica delirionistă ca centru de gravitație al întregului dinamism creator: dacă eul, în esență, este fantă, schiză, fisură, este alienat așadar, conceptul de „alterare a realității” reface alienarea aceasta constitutivă și o transferă asupra realului pentru a ajunge la revelația alterării originare a eului, merge pe urmele acestui seism abisal descărcându-l asupra „realității” (de aceea, „delirionismul” depășește onirismul vizând, dincolo de vis, însăși structura realității alterate, sfâșiate, clivate ca și eul în relație cu care se țese; „alterarea mult mai intensă a realității” este o reconstrucție a dinamicii sale originare în rezonanță cu dinamica eului). Pe fondul acestui clivaj, transa, fantasma, delirul intervin ca mecanisme compensatorii și reparatorii, ca proiecții spectrale, ambivalente ale unui circuit nefisurat, unitar, acel „metafizic somatizat mai degrabă inconștient, aluvionar”, un „Dincolo” proiectat de realitatea psiho-somatică a eului „schizo”: „Transa, atât de dragă delirionismului și mie, tocmai la acest lucru folosește: la a oferi o împărtășanie și cuminecare cu altceva de Dincolo. Nu absolutizez acest Dincolo, dar nici nu doresc să îl relativizez: el ține, cum am spus, de un metafizic pe care transa și delirionismul îl conține în chip firesc, fără a se forța, fără a cosmetiza ceva. Și, uneori, chiar fără a primi un răspuns de Dincolo. Este un metafizic somatizat mai degrabă, inconștient, aluvionar, și deloc unul canonic.” Peisaj metafizic al inconștientului sau o „infra-realitate” placentară, magmatică potrivit aprecierii lui Giovanni Magliocco: „Ruxandra Cesereanu nu pare să propună o sub-realitate, nici o supra-realitate, nici o para-realitate, ci mai curând o infinitezimală infra-realitate.” (în prefața traducerii în italiană a volumul antologic *Coma*, 2012: 13).

Pe de o parte, așadar, schizoidia originară a ființei, de cealaltă parte, inconștientul impenetrabil, tăcut, reprezentat metaforic ca un „ocean” placentar (o contra-tensiune unificatoare a eului, nirvana prenatală),